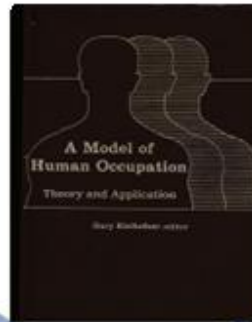

Foto: Ragnhild Haarstad/ SvD

En tillbakablick – Så kom Model of Human Occupation till Sverige

Linköping Februari 2020

Lena Haglund
Chris Henriksson
Anette Kjellberg

Förord

Det här dokumentet baserar sig på våra personliga minnen, reflektioner och gemensamma diskussioner. Under arbetet har vi även sökt och använt oss av olika referenser för att verifiera vad vi var med om för 35 år sedan när Model of Human Occupation (MOHO) introducerades i Sverige.

Vi hade förmånen att vara med vid professor Gary Kielhofners första besök i Sverige 1985 då han presenterade MOHO i Linköping.

Det känns angeläget att dokumentera historien om hur Model of Human Occupation introducerades, kom att förstås, tillämpas och utvecklas vid arbetsterapeututbildningen i Linköping. Vi tre som är del av historien, vill nu dela med oss av våra minnen till arbetsterapeuter, arbetsterapeutstudenter och andra intresserade.

Vår förhoppning är att denna berättelse ska bidra till att beskriva en del av arbetsterapiens historiska utveckling i Sverige.

Linköping, Februari 2020

Lena Haglund, Leg arbetsterapeut, docent i arbetsterapi
Chris Henriksson, Leg arbetsterapeut, docent i arbetsterapi
Anette Kjellberg, Leg arbetsterapeut, docent i arbetsterapi

Kontaktperson: Lena Haglund (lena.haglund@arbetsterapeuterna.se)

Bakgrund

År 1980, det vill säga 15 år efter att den treåriga arbetsterapeututbildningen startade 1965, var arbetsterapeutyrket ännu inte helt etablerat. Arbetsterapeuter hade svårt att hävda sitt ämnesområde och att enas om vad yrket omfattade, hur det skulle utövas och i vilket avseende arbetsterapeutens insatser var annorlunda än andra professioners inom vård och omsorg. Utbildningen genomgick ständiga förändringar. Den var detaljreglerad av Skolöverstyrelsen och undervisningen, som huvudsakligen var inriktad på medicinska- och beteendevetenskapliga ämnen, hantverk och praktik inom olika arbetsterapiverksamheter, skulle på 1980-talet omformas till en högskoleutbildning.

År 1983 förkortades utbildningen från 3 till 2,5 år och bildade tillsammans med sjukgymnastutbildningen en Rehabiliteringslinje och blev en del i den landstingskommunala högskolan. Nya forskningsförberedande ämnen infördes, och undervisningen skulle vila på ”vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet” och vara forskningsanknuten. När arbetsterapeututbildningen 1993 tillsammans med andra vårdutbildningar överfördes till statlig högskola blev arbetsterapeututbildningen åter 3-årig.

Dessa genomgripande förändringar ställde stora krav på lärarna som förväntades undervisa och på andra sätt medverka till en utbildning på högskolenivå med nya mål och nytt kursinnehåll. Kursplaner skulle utarbetas och nya moment såsom vetenskapsteori och forskningsanknytning skulle ingå i utbildningen. Ämnen skulle i möjligaste mån anknytas till vetenskaplig litteratur och beprövad erfarenhet. En viktig förändring var att utbildning i olika hantverksaktiviteter förkortades och förändrades och vardagliga aktiviteter fick en mer betydande roll i undervisningen och nya ämnen tillkom.

I Linköping hade Chris sedan 1977 genom bland annat medverkan i olika statliga utredningar tidigt fått information om de förändringar av utbildningssystemet som planerades. Diskussioner och utbildningsinsatser kunde därför påbörjas i lärarlaget i Linköping redan i början av 1980-talet som förberedelse för kommande förändringar.

Yrkesverksamma arbetsterapeuter inom vård och omsorg skulle också komma att påverkas när studenter med nya kunskaper och ändrade krav på praktikperiodens innehåll och utformning kom till sina praktikplaceringar.

Samtidigt pågick på vissa orter i landet kurser i forskningsförberedande ämnen för att ge lärare och yrkesverksamma möjlighet att erhålla behörighet till forskarutbildning. I Linköping pågick kurser i Hälso- och sjukvårdsutveckling (HSU) på 20-, 40- och 60-poängsnivå från början av 1980-talet. I kurserna studerade arbetsterapeuter tillsammans med sjuksköterskor, sjukgymnaster, laboratorieassistenter med flera. Det blev allt viktigare att kunna formulera sitt eget ämne och diskutera skillnader mellan arbetsterapeut och andra yrken. Arbetsterapeuter hade inga teoretiska modeller och fick i de tvärprofessionella kurserna studera ”nursing theories”. Frågor som krävde svar var: Hur kan karaktärsämnet arbetsterapi formuleras? I vilket avseende var arbetsterapi en unik behandling? Medicinska begrepp kunde inte förklara vad arbetsterapi kunde tillföra till rehabiliteringsprocessen. Vilka gemensamma begrepp fanns inom yrket som hjälpte arbetsterapeuterna att förstå och för andra beskriva sina insatser? Begrepp som också kunde förstås av andra yrkesgrupper.

Chris satt åren 1979 -1981 i arbetsgruppen för planering av ett Hälsouniversitet i Linköping, en satsning där studenter från olika utbildningar: blivande arbetsterapeuter, laboratorieassistenter, läkare, sjukgymnaster, sjuksköterskor och studerande vid sociala omsorgslinjen, gemensamt skulle läsa delar av utbildningarna i integrerade kurser. Man skulle också använda den i Sverige nya metoden Problembaserad Inläring (PBI). En metod där lärandet utgår från olika scenarier eller fall och där studenterna arbetar i basgrupper med en basgruppshandledare vars viktigaste roll är att stödja lärandet, inte att förmedla kunskap. Man planerade basgrupper med studenter från de olika utbildningarna, där vissa teoretiska moment och praktisk utbildning skulle genomföras gemensamt.

Att kunna beskriva och bestämma vilka ämnen av utbildningen som var av betydelse för arbetsterapeututbildning skulle bli avgörande för vilka moment som skulle ingå i de gemensamma kurserna.

Det är mot denna bakgrund som man kan förstå varför MOHO så snabbt kom att bli en viktig teoretisk modell för arbetsterapeututbildningen i Linköping och mycket snart även för många andra arbetsterapeututbildningar i Sverige.

Chris hade redan 1981 gjort en genomgång av internationell arbetsterapilitteratur och fann då en intressant modell av professor Gary Kielhofner som i fyra artiklar hade publicerats i American Journal of Occupational Therapy (AJOT) (Kielhofner & Burke, 1980; Kielhofner, 1980a; Kielhofner, 1980b; Kielhofner, 1980c).

Modellen beskrev en verklighet som var välkänd för arbetsterapeuter och använde begrepp, som i modellen relaterades på ett meningsfullt sätt och gav en struktur för att tänka, förstå och beskriva samband och processer. Modellen stämde med arbetsterapeuters intuitiva förståelse av de syften, insatser och mål man arbetade med och innehöll begrepp som kunde stödja inhämtande av information, planering och utvärdering av insatser.

Modellen kom att bli betydelsefull för arbetet med förändringen av arbetsterapeututbildningen i Linköping. Chris skrev 1982 ett brev till professor Kielhofner i Virginia och uttryckte sitt intresse för modellen som hon fann betydelsefull för arbetsterapins utveckling i Sverige och frågade om den utvecklats ytterligare sedan 1979/1980, om modellen användes inom utbildning, och efterfrågade referenser till andra modeller inom arbetsterapi i USA och om och hur MOHO kunde relateras till omvårdnadsteorier. I ett vänligt och utförligt svar gav professor Kielhofner ytterligare information om kunskapsläget och om arbetsterapins utveckling i USA och andra modeller inom arbetsterapi. Han kom senare att generöst erbjuda sig att skriva en artikel som presenterade modellen, en artikel som Chris fick ansvaret för att översätta och där hon skulle vara medförfattare. Översättningen innebar vissa problem bland annat skulle centrala begrepp översättas till svenska. Kielhofners begrepp "Volition" innebar en starkare kraft än motivation, ett begrepp som Kielhofner inte valt att använda. "Volition" översattes därför som Viljekraft för att visa att begreppet innebar en mer uttalad styrka än begreppet motivation. Begreppet "Habituation" tolkades som en process där roller och vanor utvecklas och översattes därför med Vänjandesystemet (Kielhofner & Henriksson, 1985).

Under våren 1983 besökte arbetsterapeuterna Mary Law och Barbara Cooper från McMaster University i Hamilton, Kanada, arbetsterapeututbildningen i Linköping. McMaster låg i framkant när det gällde utvecklingen av PBI inom de medicinska utbildningarna. När de var i Europa erbjöd de sig att komma och ge en kort introduktion i PBI till lärarlaget. Under deras besök, utöver en intressant introduktion av PBI, diskuterades också teoribildningar inom arbetsterapi som användes i Kanada och Chris uttryckte då sitt intresse för MOHO. Mary Law

och Barbara Cooper hade på resan läst den nyutkomna boken *Health through occupation* (1983) av professor Kielhofner i vilken han själv och andra framstående författare inom arbetsterapi presenterade aktuella teman inom professionen. Boken gav en bakgrund och förståelse för begreppet *occupation* och hur det diskuterades i USA. De berättade vidare att MOHO väckt stort intresse också i Kanada och att man planerade besök av honom på McMaster University till hösten. Vid McGill University planerades också en kurs i Montreal till hösten där han skulle presentera modellen för arbetsterapeuter.

Ledningsgruppen och arbetsgruppen för planering av Hälsouniversitetet hade beslutat om en studieresa till USA och Kanada hösten 1983 för att på McMaster University delta i en kurs i PBI och samtidigt göra en resa i USA för att studera framförallt läkarutbildningar. Chris valde att stanna i Kanada istället för fortsatt resa till Kalifornien. Dels för att studera utbildning i arbetsterapi på grund- och vidareutbildningsnivå vid McMaster University och också för att få möjlighet att delta i den workshop i Montreal där professor Kielhofner skulle presentera MOHO. Besöket på McMaster sammanföll med Professor Kielhofners besök. Chris fick där möjlighet att delta i föreläsningar han hade för masterstudenter och hon blev också inbjuden till en fakultetslunch tillsammans med honom. Vid denna lunch hon fick tillfälle att diskutera MOHO med honom personligen.

Professor Kielhofner var en utmärkt föreläsare och hans presentation av MOHO gav på ett tydligt sätt en bild av människans aktivitet och de faktorer som var av betydelse för individens utveckling, förändring och rehabilitering. Att få höra presentationen av MOHO var en upplevelse. Det som arbetsterapeuter länge arbetat med att förstå, uttrycka i ord och meningsfulla sammanhang sammanfördes och förklarades i en modell med tydliga och användbara begrepp. Det stod dock helt klart för Chris att hon själv inte skulle kunna förmedla MOHO:s betydelse för arbetsterapiens utveckling i Sverige efter att också ha tagit del av hans workshop i Montreal. Professor Kielhofner måste vara den som presenterade modellen för de svenska arbetsterapeuterna. Därför tillfrågades professor Kielhofner om han kunde tänka sig att komma och hålla en workshop i Linköping hösten 1984 vilket han var mycket positiv till.

Första kontakten med Sverige

Workshopen planerades först för hösten 1984 men kom att senareläggas till hösten 1985. Detta var första gången professor Kielhofner presenterade MOHO utanför Amerika och det var hans första resa till Europa. Besöket i Sverige och vid arbetsterapeututbildningen i Linköping kom att följas av många fler under kommande år. Besöket 1985 planerades i samarbete med förbundsordförande Inga-Britt Lindström i Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter, FSA. Resan kunde ekonomiskt finansieras med stöd av Vårdhögskolan i Östergötland och FSA.

Efter att professor Kielhofner landat i Stockholm den 22 november inkvarterades familjen på hotell över natten. Svenska Dagbladet gjorde en intervju med honom, som utgick från ett patientfall och där modellen beskrevs (Lönnroth, 1985).

Under denna vistelse i Sverige besökte professor Kielhofner först Linköping där han höll en workshop speciellt för lärargruppen och en större föreläsning där både yrkesverksamma arbetsterapeuter och lärare från andra arbetsterapeututbildningar deltog. Den 27 november

reste han vidare till Göteborg där han också höll en workshop. Med på besöket var hans fru Nancy och deras två små barn Kimberly och Kristian samt forskarkollegan Ann Neville och chefarbetsterapeut James Ebner från National Institute of Health (NIH).

Vi lär oss MOHO

Introduktionen av MOHO i utbildningen i Linköping var en process där många olika aktiviteter pågick parallellt. Inläringen av MOHO och den gradvisa förståelsen av modellens användning och värde i praxis pågick under de första åren. Pedagogiska överväganden gjordes också för att kunna stödja studerande i deras lärande och tillämpning av modellen. Detta arbete resulterade i nya kunskaper och fördjupade insikter om modellens möjligheter.

MOHO (Kielhofner, 1985) är en modell som har en sammanhållen struktur med olika begrepp som förklarar varför människor är motiverade att utföra/vill utföra olika aktiviteter. Det var hierarkin bland subsystemen som tidigt fångade Lena och Anettes intresse. Hierarkin innebar att viljekraftssystemet är överst i hierarkin och därmed mest betydelsefullt i förhållande till vänjandesystemet och utförandesystemet. Varje subsystem innefattar i sig ett antal begrepp. Viljekraftssystemet innehåller bland annat värderingar och intressen som ger en fördjupad förklaring till det som tidigare benämnts som motivation. Vänjandesystemet innefattar bland annat vanor och roller medan Utförandesystemet omfattar färdigheter.

Det som också var avgörande för att MOHO kom att bli viktig var att Ann-Christin Carlsson Lena och Anette bildade en grupp som tillsammans läste och diskuterade modellen för att förstå innehållet och hur det kunde användas i deras arbete. De jämförde hur de uppfattat vad de läst och fördjupade sig också i referenser som fanns till respektive kapitel och studerade vetenskapsteori för att förstå den öppna systemteorin som MOHO baserades på. Detta tog tid och var ett gediget arbete som genomfördes men det var värt mödan. Inför professor Kielhofners andra besök i Linköping 1989 var Lena och Anette väl förberedda med frågor som de ville diskutera. Ann-Christin hade nu lämnat Sverige för fortsatt arbete och studier i USA. Det blev viktiga diskussioner för Lena och Anette, då de fick frågor belysta och förklaringar som blev mer utvecklade än i boken. Ju mer kunskap de fick desto mer intressant blev MOHO och de förstod mer och mer hur modellen kunde omsättas i praxis och i forskning.

MOHO i arbetsterapeututbildningen i Linköping

Chris hade introducerat MOHO för lärarna redan 1981 då hon läst artiklarna i AJOT (Kielhofner & Burke, 1980; Kielhofner, 1980a; Kielhofner, 1980b; Kielhofner, 1980c). Efter besöket i Kanada blev viljan att övertyga lärarlaget om fördelen och nödvändigheten av att läsa in sig på modellen allt viktigare. Modellens terminologi och att beskrivningen av modellen bara fanns på engelska var en utmaning. Ann-Christin, Lena och Anette blev den lärargrupp som kom att bli central för det fortsatta arbetet med att införa MOHO som en modell i utbildningen i Linköping. Men det tog dock inte så lång tid förrän fler lärare insåg att modellen kunde vara ett utmärkt stöd i undervisningen.

Chris, Ann-Christin, Lena och Anette såg tidigt potentialen med användbarheten av MOHO i undervisningen. Den gav ett språk att använda till studenter i förmedlandet av aktivitetens betydelse för människan. MOHO är baserad på studier med referenser som var väsentliga för att vidareutveckla arbetsterapeututbildningen på teoretisk grund. Man valde att strukturera kursplanerna utifrån modellen när Hälsouniversitetet infördes 1986. På detta sätt fick man en tydlighet i ämnet arbetsterapi och dess relation till övriga ämnen. Man kunde också tydliggöra progressionen i ämnet arbetsterapi under studietiden. Något som underlättade både för lärare, studerande och handledare vid olika verksamheter som tog emot studenter för praktik.

Under första året inhämtade studenterna kunskaper om de olika färdigheterna: motoriska, process-, kommunikations- och interaktionsfärdigheter tillsammans med fysiologi, neurologi och sjukdomslära. Man skapade scenarier som stöd för lärandet utifrån personer med t ex stroke, MS och Parkinsons sjukdom.

Under andra året behandlades viljekraft- och vänjandesystemen och detta kombinerades med stödämnena psykolog, psykiatri och socialmedicin. Scenarier utformades utifrån personer med bland annat schizofreni och personer med utvecklingsstörning/intellektuell funktionsnedsättning.

Det tredje året behandlades miljöperspektivet och kombinerades då med framför allt geriatrik och sociologi. Här skapades scenarier bland annat om arbetsterapiens roll och funktion i ett samhällsperspektiv.

Lärargruppen ansåg att man gav goda förutsättningar för studenternas lärande men de ställde sig ända ofta frågan - Varför förstod inte studenterna modellen bättre när man hade den avslutande examinationen i termin 6? Det var i den examinationen man hade hoppats att studenterna skulle syntetisera all kunskap de skaffat sig under utbildningen. Att man presenterat modellen i delar och att studenterna lärt sig diskutera modellen i delar under utbildningens gång blev inte tydligt förrän vid en diskussion med professor Kielhofner vid hans besök 1989 i Linköping. Uppdelningen av modellen gjorde att undervisningen blev reduktionistiskt uppbyggd vilket blev tydligt i diskussionen vilket medförde att kursplanerna behövde justeras.

Ibland var lärarna bara några steg före studenten i lärandet av modellen och ofta var det studenternas bearbetning i basgruppen som tydliggjorde vissa aspekter av modellen och som då också bidrog till lärarens egen förståelse av modellen. Under dessa år skedde också en intensiv utveckling av modellen som naturligtvis ställde än mer krav på lärarna. Det fanns alltid något som skulle läsas; nya artiklar, nya referenser eller fax från professor Kielhofner med något nytt instrumentförslag.

Fortsatt lärande och spridning av MOHO

Redan 1986 började Chris, Ann-Christin, Lena och Anette att översätta, praktiskt pröva och beforska flera av de instrument som utvecklades med MOHO som grund, exempelvis Bestämning av aktivitetsfunktion, Intressechecklistan, Rollchecklistan, Kartläggning av aktivitetsmönster och Kartläggning av aktivitet. Datorerna gjorde sitt inträde och instrumenten kunde skrivas in i ett Word program vilket underlättade arbetet betydligt. I de uppsatser som studenterna skrev inom ramen för sin grundutbildning blev det också allt mer vanligt att MOHO utgjorde en teoretisk grund.

Chris hade redan 1983 i ett examensarbete på HSU kursen, 20-poängsnivå, arbetat med Lydia Halls omvårdnadsmodell och Kielhofners modell "Human Occupation" i relation till rehabilitering av strokepatienter (Beattie et al. 1983). Detta är troligen den första skrivna svenska uppsatsen där modellen användes och den byggde då på artiklarna i AJOT (Kielhofner & Burke, 1980; Kielhofner, 1980a; Kielhofner, 1980b; Kielhofner, 1980c). Chris översatte också 1984 instrumentet Activity Record till svenska och tillämpade det i sitt examensarbete på 60-poängsnivå vid HSU-kursen (Gundmark & Henriksson, 1985) och det kom också senare att ha en viktig roll i hennes avhandlingsarbete. Chris fortsatte att i flera av sina examensuppgifter på forskarutbildningskurser utgå från MOHO, till exempel gjorde hon en analys och värdering av MOHO som begreppsmodell inom arbetsterapi.

Även Lena valde, i sin 60-poängsuppsats i HSU (Haglund, 1986) att ha MOHO som en framträdande referensram när hon undersökte hur arbetsterapeuter på fältet beskrev sina insatser utifrån ett patientfall. Lena valde också att tillämpa MOHO i olika examensuppgifter i sin forskarutbildning.

Ann-Christin och Lena gjorde hösten 1987 tillsammans med Kristina Törnqvist, från arbetsterapeututbildningen i Örebro, en studieresa till professor Kielhofner i Chicago för att samla på sig mer kunskap om modellens tillämpning både vid universitetet och i praktisk verksamhet. Kunskap som ytterligare bidrog till förståelsen av modellen.

Alla, såväl Chris, Ann-Christin, Lena som Anette började tidigt bidra till kunskapsspridningen av MOHO. Ann-Christin, Lena och Anette anordnade exempelvis en MOHO konferens i Linköping den 15 december 1986 där instrumenten som översatts presenterades. Chris lämnade sin tjänst på utbildningen för att påbörja sin doktorandutbildning och en tjänst vid Regionsjukhuset 1987 men fortsatte besöka arbetsplatser där hon introducerade MOHO. Alla fyra deltog också i konferenser både nationella och internationella där de presenterade arbetet med MOHO.

Den första svenska publikationen med presentation av modellen och dess begrepp kom först 1996 och var en FoU rapport från FSA skriven av professor Kielhofner, översatt till svenska av Jonnie Backlund och som fackgranskades av Chris och Lena Borell (Kielhofner, 1996).

MOHO förs in vid Psykiatriska kliniken och Dagcenter Ekholmen

Som kliniklärare vid psykiatriska kliniken, Regionsjukhuset i Linköping, började Lena i nära samarbete med arbetsterapeuterna att introducera MOHO under slutet av 1985. Hon började sedan arbeta 50% vid kliniken 1988 och fortsatte då arbetet med att implementera MOHO vid arbetsterapiverksamheten på kliniken. Arbetsterapeutgruppen hade kontinuerligt teoretiska genomgångar av modellen. De översatta bedömningsinstrumenten prövades i verksamhet och behandlingsplanerna strukturerades. Såväl 1:e arbetsterapeut Ann-Sofi Ringkvist som professor Jan Wålinder vid kliniken var intresserade av att utveckla arbetsterapeuternas dagliga arbete för att bättre kunna möta patienternas behov av insatser. De såg att modellen kunde vara ett utmärkt gemensamt verktyg i det praktiska arbetet vid kliniken. Modellen gav en teoretiskt grund att stå på i behandlingsarbetet. Att det fanns ett genuint stöd från klinikledningen var ett starkt incitament för implementeringen av modellen i praxis. Vid professor Kielhofners besök 1989 hade personalgruppen vid Psykiatriska kliniken möjlighet att under en förmiddag diskutera tillämpning av MOHO tillsammans med honom.

Att få möjlighet att träffa honom personligen var otroligt stimulerande för personalgrupp och även om språksvårigheter fanns så gav samtalen över en kopp kaffe en mersmak till fortsatt deltagande i utvecklingsarbetet. Man fick en påtaglig förståelse för att det utvecklingsarbete man deltog i påverkade den fortsatta utvecklingen av modellen.

Sex år (1989) efter det att Chris hade kommit hem från Kanada startade Anette som föreståndare för Dagcenter Ekholmen i Linköpings kommun. Målgrupperna för verksamheten var vuxna personer med utvecklingsstörning/intellektuell funktionsnedsättning och vuxna personer med förvärvad hjärnskada. Anette hade vid anställningsintervjun ställt krav på att verksamheten skulle baseras på MOHO. Verksamhetschef för alla dagcenter i Linköpings kommun, Elna Lindbom var intresserad och såg tidigt potentialen av att MOHO skulle användas i praktiken vid Dagcenter Ekholmen. Detta medförde att all personal som anställdes vid dagcentret oavsett yrkesbakgrund skulle basera sitt arbete på MOHO. Modellen genomsyrade verksamheten och gav stöd för personalen att erbjuda individuellt anpassad daglig verksamhet. Det innebar i praktiken att t ex uppmuntra varje omsorgstagare att välja och ta egna beslut. Vidare var MOHO ett redskap vid utvecklandet av åtgärdsprogram som genomfördes i samverkan med varje omsorgstagare.

Psykiatriska klinikens arbetsterapeuter och Dagcenter Ekholmen hade gemensamma regelbundna träffar tillsammans för att fördjupa och diskutera utifrån de praktiska provningar som gjordes. Verksamheternas arbetsterapeuter involverades i utvecklingen som skedde vid utbildningen och i många sammanhang prövades och utvecklades modellen under denna tid mer i praxis än vid utbildningen. Studenter som gjorde sin praktik vid enheterna stimulerades att delta i utvecklingen, att praktiskt pröva bedömningsinstrument och att göra behandlingsplaner med stöd av MOHO.

Vad var det som gjorde att Lena och Anette kunde vara så övertygade om att MOHO var en modell att använda i deras respektive verksamheter? Jo, det var den fängslande föreläsningen som professor Kielhofner hade 1985. Han ”satte ord” på det som de hade arbetat med som arbetsterapeuter sedan de avslutat utbildningen 1977. Det blev en ”Aha-upplevelse” att få begrepp presenterade och definierade, begrepp som var relevanta i förhållande till det de hade arbetat med som arbetsterapeuter. MOHO var med sin struktur och begreppsförklaringar ett värdefullt verktyg i förhållande till de målgrupper de arbetade med eftersom frågan om motivation hos patienter/omsorgstagare ständigt var aktuell. De fick en vokabulär att använda i mötet med patienter/omsorgstagare för att förstå och undersöka varför de inte ville, alternativt ville, göra olika aktiviteter. Förutom subsystemen så fångades de av att miljön som också påverkade aktivitet inkluderades i MOHO. Miljön var uppbyggd av olika begrepp som de såg som relevanta och användbara i yrkesutövandet.

De insåg att MOHO kunde bli ett redskap vid insamling av data som arbetsterapeuter i yrkesutövandet behövde för att kunna planera, genomföra och utvärdera åtgärder tillsammans med patienter/omsorgstagare.

En annan fördel med användning av MOHO var att modellen inte uteslöt användning av annan kunskap som tex psykiatrikunskap och kunskap om den intellektuella utvecklingen. Anette och Lena insåg även att MOHO kunde förtydliga för andra professioner och för chefer på olika nivåer i organisationerna vad arbetsterapi innebar. Det fanns alltså ett flertal anledningar till varför de ansåg det relevant att använda MOHO i praxis och i relation till patienter/omsorgstagare, studenter, teammedlemmar och chefspersoner på olika nivåer.

Miljöperspektivet i MOHO

Vid professor Kielhofners besök 1989, inledde Lena och Anette diskussioner om miljöns avgörande betydelse vid aktivitet. Dom var då ännu inte helt klara på varför miljön hade en större betydelse än vad som beskrevs i modellens första utgåva (Kielhofner, 1985) men så här i efterhand blev det tydligt att det sannolikt var det miljörelativa handikappbegreppet som de hade utbildats i. Sverige har en annan kultur och historia vad gäller miljöns betydelse i samhället i stort men också på individnivå. Under diskussionen märkte de att han tyckte att dessa diskussioner om miljöns betydelse var utmanande och samtidigt givande. Han påpekade att MOHO inte var en färdig modell utan en modell som kommer att vidareutvecklas på basis av dess användning i forskning och praktisk verksamhet.

Miljöns roll inom MOHO fortsatte att intressera Lena och Anette under åren vilket senare resulterade i en artikel med titeln: A critical analysis of the Model of Human Occupation (Haglund & Kjellberg, 1999). Artikeln innehöll en analys om vikten av viljekraftssystemet samt att miljöns betydelse behövde vidareutvecklas och ges en större vikt i modellen.

Reflektioner

Många superlativer kan användas om professor Kielhofner. Det som var avgörande för Chris, Lena och Anette under besöket 1985 i Linköping och de föreläsningar och seminarier de deltog i var att han föreläste om och diskuterade MOHO på ett förståeligt vis trots att det var på engelska och ny teoretisk kunskap med annorlunda begreppsapparat än vad arbetsterapeuter var vana vid. Han var angelägen om att det han föreläsning blev förstådd och var intressant för åhörarna. Därför förhörde han sig alltid om målgruppen för föreläsningen och ville också stämna av att det innehåll han planerade skulle vara relevant i sammanhanget.

Professor Kielhofner var mycket generös och mån om att förmedla sin kunskap och erfarenhet till arbetsterapeuter och nybörjare i att förstå MOHO och vad den kunde innebära. Han var uthållig, lyhörd och på djupet intresserad av att förmedla kunskap om MOHO men samtidigt angelägen om att åhörarna skulle vara kritiska och ifrågasättande utifrån sitt perspektiv på arbetsterapi. Han var dessutom kunnig inom olika relaterade kunskapsområden till MOHO vilket ledde till att modellen innehåller referenser från olika forskningsområden. I sina föreläsningar knöt han på ett tydligt och relevant sätt an till forskning inom olika ämnesområden.

Utbildningsfrågor var av stort intresse för professor Kielhofner och det framkom tydligt i alla de kontakter vi hade. Det gällde såväl grundutbildning som forskarutbildning för arbetsterapeuter. Hans engagemang i dessa frågor blev påtagligt när arbetsterapeututbildningen vid Linköpings Universitet var nedläggningshotad 2004. Han skrev då ett brev och framhöll arbetsterapiens betydelse och vikten av utbildningen i Linköping och hans erfarenheter av att samarbeta med lärarna i Linköping. Detta brev kunde användas i olika sammanhang för att visa att utbildningen också hade ett internationellt stöd för att finnas kvar.

När professor Kielhofner blev hedersdoktor vid Linköpings Universitet 1999, var han både stolt och påtagligt rörd av den pampiga och traditionsrika ceremonin som promoveringen

innebar. Vi var alla mycket glada för att fakulteten hade utsett honom till hedersdoktor. Inför detta beslut hade Chris som ämnesföreträdare, lagt ner mycket arbete på ett underlag till fakulteten som visade på hans meriter och vilken betydelse han haft och kunde komma att få för utbildning och forskning vid Linköpings Universitet.

Vi, Chris, Lena och Anette, kan idag se tillbaka på att utan mötet med professor Kielhofner och MOHO så hade antagligen våra professionella yrkesliv sett annorlunda ut. Vi har alla tre använt MOHO i våra avhandlingar och i vårt fortsatta forskningsarbete. Vi har också använt MOHO som grund i våra handledningar till de studenter vi handlett i examensarbete på avancerad nivå och i samband med handledning på forskarutbildningsnivå. Samarbetet med professor Kielhofner och kunskapen om MOHO kom att bli ett avgörande avstamp för vårt bidrag till arbetsterapiens utveckling.

Referenser

- Beattie, E., Henriksson, C., Jorfeldt, I. & Norman, S. (1983). *Analys av Lydia Halls omvårdnadsmodell och Kielhofners modell "Human Occupation" i relation till rehabilitering av strokepatienter*. Examensarbete, HSU, del 1. Linköpings Universitet.
- Gundmark, I. & Henriksson, C. (1985). *Aktivitetsmönster vid primär fibromyalgi*. Examensarbete HSU, del 3. Linköpings Universitet.
- Haglund, L. (1986). *Vad är arbetsterapi? En kvalitativ studie*. Examensarbete HSU, del 3. Linköpings Universitet.
- Haglund, L. & Kjellberg, A. (1999). A critical analysis of the model of human occupation. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 66, 102-108.
- Kielhofner, G. (1980a). A model of human occupation. Part 2. Ontogenesis from the perspective of temporal adaptation. *American Journal of Occupational Therapy*, 34, 657-663.
- Kielhofner, G. (1980b). A model of human occupation. Part 3. Benign and vicious cycles. *American Journal of Occupational Therapy*, 34, 731-737.
- Kielhofner, G. (1980c). A model of human occupation. Part 4. Assessment and intervention. *American Journal of Occupational Therapy*, 34, 777-788.
- Kielhofner, G. (1983). *Health through occupation*. Philadelphia: F.A. Davis Company.
- Kielhofner, G. (1985). (red.). *A model of human occupation*. Baltimore: Williams & Wilkins.
- Kielhofner, G. (1996). *The model of human occupation. En sammanfattning av aktuella begrepp*. FoU-rapport nr 8. Nacka: Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter.
- Kielhofner, G. & Burke, J. P. (1980). A model of human occupation. Part 1. Conceptual framework and content. *American Journal of Occupational Therapy*, 34, 572-581.
- Kielhofner, G. & Henriksson, C. (1985). The model of human occupation – ett hjälpmedel för kliniskt verksamma arbetsterapeuter. *Arbetsterapeuten*, 18-23.
- Lönnroth, A. (1985). Vad ska Erik Svensson nu göra i livet? *Svenska Dagbladet*, 2 december.